

Тематичний розділ: Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Богашко Олександр Леонідович

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу та управління бізнесом НН інституту економіки та бізнес-освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНО-КЛАСТЕРНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ

У статті викладено результати досліджень у сфері розвитку інноваційної діяльності регіону. Розглянуто практичні питання щодо кластеризації підприємств регіону, в зв'язку з чим розкрито зміст поняття “кластер”, простежено його характеристики та класифікаційні ознаки. Запропоновано авторське бачення теоретично-прикладного змісту поняття “регіональний інноваційний кластер” та на цій основі обґрунтовано методологічні підходи до формування регіонально-кластерної структури управління інноваційним розвитком держави.

Ключові слова: кластер, інноваційний розвиток, регіон, регіонально-кластерний підхід до управління.

Постановка проблеми. Європейський вибір України та її відповідна інтеграція у високотехнологічне конкурентне середовище зумовили необхідність формування інноваційної моделі розвитку. Потреба в нових теоретичних підходах до управління інноваційним розвитком, а також необхідність нарощення технологічної конкурентоспроможності економіки посилили інтерес до удосконалення практики в галузі управління інноваціями на регіональному рівні, який об'єднує мікро- та макросередовище держави.

Побудова ефективної інноваційної інфраструктури є одним із найперших кроків до створення повноцінної регіональної інноваційної системи, що безумовно, сприятиме переходу регіонів України на інноваційний шлях розвитку. У рамках регіональної інноваційної системи інноваційна діяльність здійснюється у різних формах і проявах безліччю економічних суб'єктів й залежить від державної інноваційної та регіональної політики. Саме інноваційна інфраструктура поєднує таку діяльність в єдину систему, яка забезпечує повноцінний інноваційний розвиток як окремого регіону, так і країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у сфері розвитку і ефективної діяльності інноваційної інфраструктури регіону в сучасних українських умовах представляють значний науковий інтерес і можуть мати широке практичне застосування. Важливого значення набувають методологічні аспекти формування і функціонування інноваційної інфраструктури регіонів України.

Так, В. Ф. Гриньов [1] зазначає, що для регіональної економіки важливими чинниками інноваційного розвитку є специфіка науково-технічного і виробничого потенціалу регіону, кадрове забезпечення, соціальні й екологічні проблеми інновацій, формування інноваційної інфраструктури. Автор підкреслює значення інновацій, кадрів, інноваційної інфраструктури як основних чинників інноваційного розвитку регіону.

Ключовою умовою інноваційного розвитку для регіонів, як констатує П. Т. Бубенко [2], є наявність ефективної інноваційної системи, на базі і у межах якої має бути забезпечена продуктивна взаємодія основних об'єктів інноваційної економіки – бізнес-структур різного типу і масштабу, науково-освітніх інститутів і органів влади. У праці зроблено акцент на взаємодію влади, бізнесу і науки, в якій регіональна інноваційна система відіграє головну роль.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У регіонах України інноваційна інфраструктура ще недостатньо розвинена, оскільки не

охоплює всі ланки інноваційного процесу. Відсутній системний погляд на інфраструктуру як найважливішу складову регіональної інноваційної системи. Однак, частина елементів цієї мережі, що позитивно зарекомендували себе, вже створена. Результати діяльності технопарків, бізнес-інкубаторів, спеціальних економічних зон, регіональних центрів інноваційного розвитку свідчить, що у регіонах країни інноваційна інфраструктура проходить етап становлення. В майбутньому це дозволить збудувати цілісну територіально-кластерну систему інноваційного розвитку, як на регіональному рівні, так і загальноукраїнському, що забезпечуватиме просування отриманих у науково-технологічній сфері нових знань до ринку інновацій.

Постановка завдання. Однією з головних тенденцій розвитку сучасної економіки, зумовленої її глобалізацією, інформатизацією та постіндустріальним інноваційним розвитком є кластеризація. В зв'язку з цим, **метою статті** є формування методологічних засад функціонування регіонально-кластерної структури управління інноваційним розвитком та дослідження особливостей діяльності регіональних кластерів, як пріоритетних міжгалузевих комплексів, які визначають розвиток постіндустріальної інформаційної економіки на національному й регіональному рівні та є суттєвим фактором підвищення конкурентоспроможності національної та регіональної економіки за рахунок інтеграції сполучених галузей і взаємозалежних соціальних інститутів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес утворення та функціонування кластерів є досить складним і багатограним. Багатоаспектним є бачення й науковців щодо пояснення самого економічного значення суті кластера. У перекладі з англійської мови “cluster” означає гроно, букет або групу, скупчення, зосередження (людей, предметів), або як бджолиний рій, буквально – “зростати разом” [3, с. 26].

Економічний словник пояснює поняття “кластер” як “групу усіх предметів”, а також як метод, за зразком якого групи класифікуються відповідно до певних характеристик [4, с. 127].

Підходів до визначення поняття “кластер” існує багато. Серед науковців найбільш відоме визначення дав засновник теорії конкурентних переваг нації М. Е. Портер, який трактує його як групу географічно сусідніх взаємозалежних компаній і пов’язаних із ними організацій, які діють у певній сфері й характеризуються спільністю діяльності та взаємно доповнюють одна одну [5, с. 205-206, 216]. З цього визначення стає зрозумілим, що відомий вчений вказує перш за все, на переваги такого сусідства, що пов’язані із взаємодопомогою підприємств на конкретно визначеній території. М. Е. Портер вважає, що в сучасній економіці, особливо в умовах глобалізації, традиційний галузевий поділ втрачає свою актуальність. На перше місце виходять кластери, як системи соціально-економічних взаємовідносин.

Г. Сванн і М. Превезер розглядають кластери як групу фірм у межах однієї галузі, які розташовані в одній географічній області [6]. В. Елснер – як групу фірм, які функціонально пов’язані як вертикально, так і горизонтально [7]. Таке формулювання кластеру відрізняється від попереднього дещо вужчим розумінням його суті, оскільки співпраця підприємств обмежується лише однією галуззю. Лише функціональний підхід підкреслює якість існуючих взаємозв’язків між фірмами й інститутами, які підтримують кластер.

Т. Єган припускає, що кластер – це форма промислової організації, яка залежить від мереж високоспеціалізованих, взаємозалежних фірм приватного сектора й установ суспільного сектора, кінцева продукція яких проникає на ринки за межі центрального регіону [8]. В даному випадку, на думку автора, кластер – це сукупність великих підприємств регіону та мережа збуту їх продукції, які суттєво впливають на кількість та якість споживання як всередині, так і за межами даного регіону.

М. П. Войнаренко пояснює кластер як територіально-галузеве добровільне об’єднання підприємств, які тісно співробітничать із науковими установами й органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції та економічного зростання регіону [9]. На нашу думку, таке трактування кластеру є досить прогресивним, оскільки в ньому вперше

наголошено на цілях такого об'єднання (підвищення конкурентоздатності продукції, економічне зростання регіону), які враховують інтереси як приватних підприємств, так і державних установ регіону.

В цьому сенсі, заслуговує на увагу і узагальнення В. В. Гловацької, яка розглядає кластер як “сукупність окремих економічно споріднених суб'єктів господарювання з метою реалізації спільної мети й задля досягнення значно вищого результату” [10, с. 8].

С. І. Соколенко розуміє поняття “кластер” як виробничо-комерційну мережу незалежних фірм за участю спеціалізованих виробників, установ, що генерують знання (університетів, науково-дослідних інститутів, венчурних компаній), посередницьких закладів (брокерів, консультантів), державних установ і споживачів, які є ланками у виробничому ланцюгу та близькі за місцем розташування [11]. Таке визначення характеризує кластер як сучасний альянс виробничих, комерційних, посередницьких фірм та державних, наукових установ, і навіть споживачів.

Схожу дефініцію зустрічаємо в роботі [12], де поняття кластер трактується як індустріальний комплекс, сформований на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників і споживачів, пов'язаних технологічним ланцюжком, які виступають альтернативою секторальному підходу.

Досліджуючи кластер, Г. А. Семенов та О. С. Богма вказують на те, що він являє собою добровільне об'єднання підприємств і підприємців, не обов'язково однієї галузі, але взаємопов'язаних між собою та доповнюючих один одного, з постачальниками, споживачами, науковими інститутами, суспільними організаціями й органами влади, які поєднані спільними цілями та здатні сумісно вирішувати складні питання, що не можуть бути вирішені поодиноці [13, с. 11].

Поряд із загальним поняттям “кластер” виділяються поняття “промисловий кластер”, “регіональний кластер”, “регіональний промисловий кластер”. Основною ознакою всіх цих понять є географічна близькість підприємств і

організацій, їх взаємозалежність у процесі виробництва. Однак інноваційна складова практично не зазначена в будь-якому з первинних поширених тлумачень поняття “кластер”.

Поняття “інноваційний кластер” дається в роботі [12] і розглядається як “об’єднання різних суб’єктів суспільного життя (промислових компаній, дослідних центрів, органів державного управління, громадських організацій), що дозволяє використати переваги двох способів координації економічної системи – внутрішньо фірмової ієрархії та ринкового механізму, що дає можливість більш швидко і ефективно використовувати нові знання, наукові відкриття і винаходи”. Автори цієї праці також підкреслюють, що для держави в цілому діяльність інноваційних кластерів визначає, по-перше, масштаби й темпи розвитку наукомістких галузей економіки; по-друге, місце країни в міжнародному поділі праці; по-третє, можливість рівноправного економічного співробітництва з розвинутими країнами; по-четверте, можливість збільшення притоку зарубіжного капіталу й експорту вітчизняної продукції.

Отже, в умовах сучасної інноваційної економіки теоретико-методологічні погляди на процес кластеризації зазнають суттєвої еволюції. Генезис визначень кластера представляє спадкоємність орієнтації на інноваційний розвиток і обмін інформацією та знаннями.

На нашу думку, виходячи зі змісту та цілей даного дослідження, слід вживати новий термін – теоретичне поняття “регіональний інноваційний кластер”, під яким будемо розуміти довготривалу коаліцію адміністративної влади та громадських організацій регіону, виробничих, переробних, збутових та обслуговуючих підприємств, освітніх закладів, наукових установ та інноваційних форм ведення бізнесу з метою спільної і взаємовигідної розбудови конкурентоспроможної, соціально-орієнтованої економіки регіону, що базується на нових знаннях, інноваціях та всеохоплюючому використанні інтелектуального капіталу регіону.

Сучасний розвиток окремих економічних систем свідчить, що кластерні об’єднання є однією з найефективніших форм організації інноваційних

процесів, форм регіонального розвитку, за якої на ринку конкурують вже не окремі підприємства, а цілі комплекси, які зменшують свої витрати завдяки спільній технологічній кооперації компаній. Об'єднання у кластери формують специфічний економічний простір з метою розширення сфери вільної торгівлі, вільного переміщення капіталу та людських ресурсів, а отже, виконують функції структуроутворюючих елементів глобальної системи [14]. Основна мета кластера – підвищення внутрішньої та міжнародної конкурентоспроможності його членів за рахунок комерційного і некомерційного співробітництва, наукових досліджень та інновацій, освіти, навчання і заходів регіональної політики та державної підтримки.

Однак, для проведення дослідження інноваційних кластерів окремих регіонів і обґрунтування висновків щодо їх економічної ефективності існує потреба в більш точному розгляді того, що являють собою такі кластери та пов'язані з ними явища.

Олійник А. Д. зазначає, що “у сучасній економіці домінантними стратегічними чинниками є переваги володіння технологіями, передовим менеджментом, високою та специфічною компетенцією працівників. Тому кластери, які будуть створюватися, повинні мати у своєму складі наукові установи та вищі навчальні заклади, які виступають генераторами як процес-інновацій, так і продукт-інновацій” [15, с. 212].

Розглядаючи “інноваційний кластер” як стійку, упорядковану, добровільно об'єднану сукупність економічних суб'єктів, які здатні проектувати та виготовляти спеціалізовану конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію, науковець зазначає, що до складу “ядра” такого кластеру повинні входити провідні підприємства, науково-дослідні установи та вищі навчальні заклади як генератори інноваційних ідей і кадрового забезпечення, а до складу кластера – обслуговуючі (підприємства-постачальники сировини, комплектуючих тощо), допоміжні (ринкові інститути – брокери, консультанти, венчурні компанії тощо) та доповнюючі об'єкти (збутові та інші структури).

Погоджуємося з думкою дослідника кластерних структур, що введення до базисного складу інноваційного кластеру регіону наукових установ і вищих навчальних складів дозволить посилити інноваційний потенціал усіх підприємств, які до нього входять.

Кластери виступають організаційною формою консолідації зусиль зацікавлених сторін. Як правило, кластери складаються з підприємств, спеціалізованих у певному секторі економіки і локалізованих географічно. В регіональній інноваційній системі (РІС) кластерне об'єднання сприяє великим підприємствам підтягувати за собою середні і малі.

У цьому контексті при формуванні кластерів необхідно визначити список інноваційних виробничо-технологічних лідерів у кожному регіоні. Паралельно необхідно виділити інституціональних лідерів і в галузі освіти, що в подальшому дозволить досить швидко сформувати інноваційні науково-виробничі кластерні структури, що забезпечать конкурентоспроможність як регіону, так і країни в цілому. Однак, слід відмітити, що саме середній та малий бізнес, опираючись на підтримку з боку органів влади, так званого адміністративного ресурсу регіону, повинен проявляти ініціативу щодо створення кластерів.

Для підприємств важливою класифікаційною ознакою, є значимість географічна або за територіальним поділом праці, а саме: регіональна, яка створюється в межах одного регіону і орієнтується на наявну географічну концентрацію взаємопов'язаних галузей; державна (національна), яка включає наявні діючі підприємства, організації та установи, розташовані у різних регіонах країни з орієнтацією на експорт; міжнародна, яка зазвичай створюється на основі використання дешевої робочої сили і природних ресурсів малозабезпечених країн та імпорту технологій з розвинених країн.

Ступінь відкритості кластера впливає на залучення в регіон додаткових ресурсів або на функціонування кластера, що відбувається при використанні тільки власних ресурсів. Повнота використання первинного ресурсу впливає на стійкість наявних сформованих груп кластерного спрямування: за меншої

частки активного використання первинного ресурсу підвищується можливість його використання іншими підприємствами, які не входять у кластер, що зазвичай послаблює конкурентоспроможність самого кластера.

Наявність державної підтримки галузі кластера забезпечує здатність захисту інтересів кластера, а також можливість одержання за рахунок взаємодії з державою додаткових конкурентних переваг. Управління та географічне охоплення може здійснюватися через макрокластери – групи взаємопов'язаних та взаємодіючих галузей та окремих сегментів у межах країни в цілому, мезокластери – взаємопов'язані галузеві групи підприємств у межах конкретного регіону; мікрокластери – рівень окремої сільської території.

Перевагами кластеризації є висока, інтенсивна конкуренція та активна взаємодія між учасниками, які створюють стійкі конкурентні переваги. Стійкий – є структурою кластера і взаємодією між наявними учасниками кластера. Потенційний розвиток повинен здійснюватися через фрагментовану структуру кластера, яка динамічно рухається вперед. При створенні сприятливого ділового середовища кластер починає інтенсивно розвиватися. Латентний кластер через існування окремих, незалежних кластерних структур характеризується нестачею стабільних, стійких комунікативних взаємозв'язків між учасниками кластера та не забезпечує стійкості розвитку [16, с. 33].

В основі кластеризації лежить модернізаційний процес, який базується на інноваціях. Структурно він охоплює технічні, технологічні, організаційно-управлінські та інституційні нововведення. Внаслідок цього кластери можуть мати різну спрямованість – інноваційну, промислову, рекреаційну, фінансову, сільськогосподарську, телекомунікаційну, будівельну, портово-рибальську, а також доповнюватися активною логістичною та маркетинговою діяльністю.

На нашу думку, вплив регіональних передумов на розвиток кластерів та подальший вплив кластерів на функціонування економіки регіону взаємозалежний та носить переважно позитивний характер. Цю взаємообумовлену та взаємовигідну кооперацію, яку можна розвинути на місцевому рівні, ми представили в таблиці 1.

Фактори взаємного впливу регіонів і кластерів на економічну діяльність

Регіональні чинники, що позитивно впливають на ефективність економічної діяльності кластерів	Кластерні чинники, що позитивно впливають на ефективність економічної діяльності регіонів
регіональні та галузеві наукові центри, що забезпечують надходження інформації, проведення наукових досліджень, консультування та технічна підтримка	формування ефективних методів взаємодії держави та бізнесу, орієнтованих на встановлення державно-приватного партнерства
залучення в кластер виробників вузькоспеціалізованого обладнання і надання ділових послуг специфічного характеру	посилення дії мультиплікативного ефекту, який проявляється у збільшенні оборотності інвестицій, в зростанні прибутковості та конкурентоспроможності регіону
зворотній зв'язок зі споживачами, наявність розгалуженої збутової мережі, усталених каналів збуту	перетворення науки та освіти з дотаційної соціальної сфери у високоприбуткові види діяльності
наявність технологій і виробництв з утилізації та переробки відходів і побічних продуктів	підвищення ступеня інтеграції регіональних кластерних утворень в глобальну систему світового партнерства
взаємодія з галузями супутніх продуктів та видів діяльності	посилення незалежності регіону від економічних коливань за його межами
наявність в регіоні фінансових інститутів і доступність фінансових коштів	стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в регіоні
розвиток відповідних видів інфраструктури (ринкової, виробничої, транспортної)	збільшення кількості підприємств близько кластера, збільшення зайнятості населення регіону, зростання заробітної плати та відрахувань до бюджетів різних рівнів
рівень регіональної підготовки кадрів у системі загальної та спеціальної освіти, служби підвищення кваліфікації персоналу	збільшення купівельної спроможності населення і зростання ємності регіональних товарних ринків, підвищення інвестиційної привабливості регіонів
центри стандартизації та сертифікації продукції, а також інші урядові агентства, які можуть входити до складу кластерів, тим самим підвищуючи його значимість у контексті державно-приватного партнерства	формування економічних передумов для переходу від політики вирівнювання соціально-економічного стану країни шляхом її прискореного зростання і усередненого інвестування в промисловість, до політики підтримки і стимулювання регіонів, які за рахунок цільових вкладень у розвиток кластерів зможуть показати стійку динаміку розвитку
стратегічні альянси та інші форми державної кооперації у виробничій та торговельній сферах діяльності кластера, які в асоціативній формі підтримують діяльність його членів	поява ефекту масштабу і ефекту агломерації, які у створених кластерах сприяють розвитку регіонів, а такі регіони створюють імпульси для розвитку сусідніх регіонів

Здійснення структурних перетворень наукоємних галузей на основі кластерних об'єднань може стати одним із заходів розвитку інноваційного

потенціалу як рушійної сили економічного зростання підприємств регіону. Ефективність кластерних структур управління дозволяє вирішувати різні завдання щодо управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств, а також обумовлюється проявом різних видів ефектів (рис. 1).

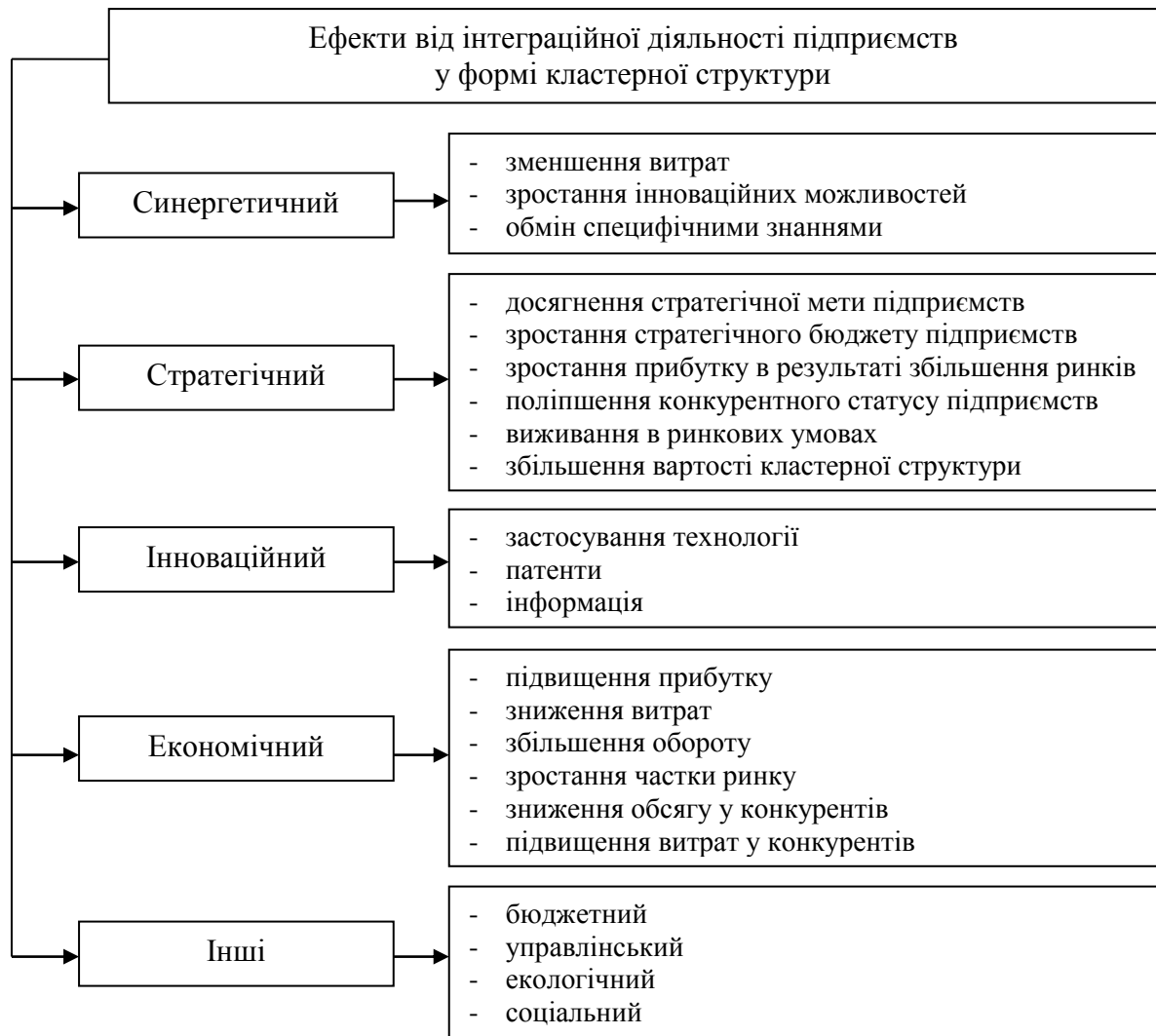


Рис. 1. Класифікація сфер ефектів від застосування регіонально-кластерного підходу управління інноваційним розвитком

Джерело: [17, с. 89]

Регіонально-кластерна структура управління є стимулом стрімкого інноваційного розвитку, оскільки фінансові витрати об'єднаних підприємств значно менші, отримуються значні конкурентні переваги за рахунок проходження одного з етапів інноваційного циклу – створення кінцевих виробів

завдяки об'єднанню підприємств. Ефект від такого об'єднання збільшується завдяки наявності ефективного механізму управління розвитком інноваційного потенціалу всередині кластера підприємств.

Висновки і пропозиції. В цілому, ефект від використання регіонально-кластерної структури управління інноваційним розвитком виявляється у поліпшенні низки економічних показників, таких як рентабельність і прибуток від ведення інноваційної і виробничої діяльності, що пояснюється раціональним вибором інноваційних проектів, заснованим на вірній орієнтації як на конкретні потреби споживачів, так і на перспективний розвиток кластера. Крім того, за рахунок обґрунтованого розподілу інтенсивності інноваційної діяльності в часі та її адаптації до фінансових умов, що складаються, покращується фінансова стійкість об'єднаних підприємств кластера.

Таким чином, регіонально-кластерна модель управління є ефективним підходом до організації й управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств, а отже, забезпечує зростання їхньої інноваційної активності.

Регіонально-кластерна структура управління створює такі переваги для підприємств, орієнтованих на інноваційний розвиток [17]:

- можливість більш ефективного та раціонального використання наявних потенціалів і залучених інвестиційних коштів для розвитку інноваційного потенціалу, що є головною метою для підприємств;
- взаємне збагачення знаннями, ідеями, що сприяє нарощуванню інтелектуального потенціалу й ефективному управлінню розвитком інноваційного потенціалу підприємств, що об'єднуються;
- фінансова підтримка між учасниками кластеру, формування єдиних фінансових ресурсів в інноваційному фонді об'єднання, які мають цільове призначення – розвиток інноваційного потенціалу;
- можливість залучення як державних, так і іноземних інвестицій;
- підвищення гнучкості та розвиток інноваційного потенціалу, доступ до нових технологій та обладнання, що дозволяє виробляти конкурентоспроможну продукцію, збільшити обсяг її виробництва;

- можливість спільно та ефективно вирішувати проблеми на рівні органів влади;
- об'єднання всіх компонентів інноваційного виробничого процесу для досягнення високого економічного результату.

Богашко Александр Леонидович
кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры маркетинга и
управления бизнесом УН института экономики и бизнес-образования,
Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины

ОСНОВЫ РЕГИОНАЛЬНО-КЛАСТЕРНОЙ СТРУКТУРЫ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМ РАЗВИТИЕМ

Резюме. В статье изложены результаты исследований в сфере развития инновационной деятельности региона. Рассмотрены практические вопросы по кластеризации предприятий региона, в связи с чем, раскрыто содержание понятия “кластер”, изучены его характеристики и классификационные признаки. Предложено авторское видение теоретико-прикладного содержания понятия “региональный инновационный кластер” и на этой основе обоснованно методологические подходы к формированию регионально-кластерной структуры управления инновационным развитием государства.

Ключевые слова: кластер, инновационное развитие, регион, регионально-кластерный подход к управлению.

Bogashko Alexander Leonidovich
Ph.D., associate professor, assistant professor of Marketing and business management
Education and Research Institute for Economics and Business Education,
Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tyczyn

METHODOLOGICAL FRAMEWORK OF REGIONAL-CLUSTER STRUCTURE OF INNOVATIVE DEVELOPMENT

Summary. The article presents the results of research in the field of innovation in the region. We consider the practical issues of clustering enterprises in the region, in connection with which the content of the concept of “cluster”, traced its characteristics and classification features. The author vision of theoretical and applied meaning of “regional innovation cluster” and on this basis to substantiated methodological approaches to the formation of regionally-cluster structure of innovative development of the state.

Keywords: *cluster, innovation development, region, regional-cluster approach to management.*

Список літератури:

1. Гринев В. Ф. Инновационный менеджмент / В. Ф. Гринев. – К.: МАУП, 2001. – 152 с.
2. Бубенко П. Ключові моменти формування регіональних інноваційних систем в Україні / П. Бубенко, В. Гусев // Економіка України. – 2007. – №8. – С. 33 – 39.
3. Войнаренко М. П. Механізми адаптації кластерних моделей до політико-економічних реалій України / М. П. Войнаренко // Світовий та вітчизняний досвід запровадження нових виробничих систем (кластерів) для забезпечення економічного розвитку територій: матеріали конф., 1 – 2 лист. 2001 р.: тези доп. – К.: Спілка економістів України, 2001. – С. 25 – 33.
4. Економічний словник / [уклад. Г. В. Осовська та ін.]. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.
5. Портер М. Э. Конкуренция: учебное пособие / М. Э. Портер. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2000. – 495 с.
6. Swann, G. M. P. A Comparison of the Dynamics of Industrial Clustering in Computing and Biotechnology. *Research Policy* 25 / G. M. P. Swann, M. Prevezer. – 1996. – P. 1139 – 1157.
7. Elsner, W. An industrial policy agenda 2000 and beyond: Experience, Theory and Policy. *Bremen Contributions to Institutional and Social-Economics* (Eds.) A. Biesecker / W. Elsner, K. Grenzdorffer. – 1998. – № 34.

8. Egan, T. (2000) "Toronto Competes: An Assessment of Toronto's Global Competitiveness", Economic Development Office, Toronto.
9. Voynarenko M. P. Clustering within the Framework of Entrepreneurship, Economic Integration and Investment Attraction. [Електронний ресурс] / М. Р. Voynarenko // Regional forum "Social aspects and financing of industrial restructuring". – 26 and 27 novem. 2003, Moscow, Russian Federation, Topic 6. – Regional dimension of industrial restructuring. United Nations Economic Commission for Europe. – Режим доступу: <http://www.unecsc.org>.
10. Гловацька В. В. Кластеризація як напрям стратегічного розвитку сільського (зеленого) туризму / В. В. Гловацька // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник / [За ред. І. Г. Ткачук]. – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – Вип. 6. – Т. 1. – С. 7 – 12.
11. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры (Укр. контекст). – К.: Логос, 2002. – 646 с.
12. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / [За ред. З. С. Варналія]: Нац. ін-т стратег. дослідж. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.
13. Семенов Г. А. Кластери підприємств як передумова активізації розвитку регіональної економіки / Г. А. Семенов, О. С. Богма // Міжн. наук.-практ. журнал "Економіка та держава". – 2006. – № 4. – С. 11 – 13.
14. Пістунів І. М. Кластерний аналіз в економіці [Електронний ресурс]: навч. посібник / І. М. Пістунів, О. П. Антонюк, І. Ю. Турчанова. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2008. – 84 с.
15. Олійник А. Д. Методологічні основи формування інноваційних кластерних структур // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник / [За ред. І. Г. Ткачук]. – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2009. – Вип. 5. – Т. 1. – С. 210 – 217.
16. Burgelman R. A., Maidique M. A. Strategic Management of Technology and Innovation. – Homewood, Illinois. IRWIN, 2004.
17. Ганущак-Єфіменко Л. М. Оцінка ефективності управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств, об'єднаних у кластер / Л. М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9 (99). – С. 86 – 95.

Редакція журналу підтверджує отримання статті, реферату та інформації про автора.

Матеріали відповідають встановленим вимогам та будуть прийняті до друку.

Вам також необхідно обов'язково надіслати відскановану або сфотографовану квитанцію сплати вартості публікації до 19 лютого (включно).

Вартість публікації становить 400 гривень (до 12 сторінок включно). Кожна додаткова сторінка сплачується окремо у розмірі 30 гривень.

Реквізити для здійснення оплати:

Одержувач: Головка Олександр Анатолійович

Банк одержувач: ПАТ "УкрСиббанк"

МФО банку: 351005

ЄДРПОУ одержувача: 3182814578

Р/р одержувача: 2600 238 921 2000

Призначення платежу: За послуги публікації матеріалів від П.І.Б.

Дякуємо за співпрацю.

Редакція Наукового журналу "Вісник ОНУ. Серія "Економіка"

вул. Дворянська, 2, каб. 69, м. Одеса, Україна, 65082

Тел.: +38 (095) 536 87 60

Електронна пошта: econom@visnyk-onu.od.ua

Офіційний сайт: www.visnyk-onu.od.ua